

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

ПАВЛИШЕНКО ОЛЬГА АНДРІЇВНА

УДК 811.111'367.625'37-116

**КВАНТИТАТИВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ
ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИХ ПОЛІВ ДІЄСЛОВА
В АВТОРСЬКИХ ТЕКСТАХ
АНГЛОМОВНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Львів – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі англійської філології Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
Білинський Михайло Емільович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
завідувач кафедри англійської філології.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Єсипенко Надія Григорівна,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
завідувач кафедри англійської мови;

кандидат філологічних наук, доцент
Гасько Олександра Лонгінівна,
Національний університет “Львівська політехніка”,
доцент кафедри іноземних мов.

Захист відбудеться 3 березня 2017 року о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.051.15 у Львівському національному університеті імені Івана Франка за адресою: 79000, м. Львів, вул. Університетська, 1, ауд. 405.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: 79005, м. Львів, вул. Драгоманова, 5

Автореферат розіслано 3 лютого 2017 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат філологічних наук, доцент

Татаровська О. В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Дослідження квантитативних характеристик лексичного наповнення тексту здатні зробити вагомий внесок до аналізу художнього мовлення та квантитативної авторської стилістики літературно-художніх творів. Використання методів математичної статистики у дослідженні лінгвістичних об'єктів є одним з актуальних напрямків сучасного мовознавства. Дослідженню квантитативної лінгвістики присвятили свої праці вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема П. М. Алексеев, М. В. Арапов, В. Архелюк, М. Е. Білінський, С. М. Вишнякова, Б. Н. Головін, В. С. Горевая, Т. А. Грязнухіна, Г. В. Єрмоленко, А. О. Загнітко, С. Кантемір, С. І. Кауфман, В. В. Левицький, В. А. Москович, І. А. Носенко, В. І. Перебийніс, Р. Г. Піотровський, Б. А. Плотніков, А. Н. Скляревич, Ю. А. Тулдава, Р. М. Фрумкіна, В. А. Широков, Г. Альтман, С. Баррачіна, І. Большаков, Е. Дайя, А. Фрейзер, Р. Хва, П. Мерло. Запропоновані у цих працях методи дають можливість отримати кількісну інтерпретацію лінгвістики тексту, яка доповнює якісний лінгвістичний аналіз. Складовою якісного аналізу мовлення є дистрибуція його одиниць, тобто виділення класів явищ, об'єднаних якісними ознаками. Словнику мови властива певна кількість лексем, які можна згрупувати у лексико-семантичні поля за своїми кількісними характеристиками. Досліджуваний текст також можна охарактеризувати загальною кількістю лексем, кількістю лексем кожної частини мови, кількістю тих чи інших поєднань слів, речень тощо.

Системний характер лексики особливо яскраво виявляється в об'єднанні слів у різні групи на основі виявлених подібностей і відмінностей між лексемами. Кожна лексична одиниця належить до відповідної (під)парадигми. Її приймають за сукупність лексичних одиниць, об'єднаних тотожністю семантичних ознак. Лексичні одиниці вирізняються одна від одної індивідуальними уточнюючими ознаками. Однорангові парадигми утворюють єдиний лексико-семантичний рівень, різнорангові – визначають глибину ієрархії та кількість рангів.

Теорія лексико-семантичних полів (далі – ЛСП) належить до давніх теоретичних побудов лексикології. Дослідники аналізують класифікаційні ознаки ЛСП та їхню представленість у словнику (В. В. Виноградов, З. Н. Вердієва, В. Б. Гольдберг, Л. М. Васильєв, Н. Г. Довгих, Е. В. Кузнєцова, З. Д. Попова, А. А. Уфимцева, Г. С. Щур, Б. Бейгман Клебанов, Г. Клепарські, А. Русінек, Р. Мартинек). Велику увагу приділяли різним методикам інвентаризації. Однак порівняно мало праць про квантитативну область теорії ЛСП, які б відображали статистичну структуру та системні зв'язки полів. У сучасних умовах існує можливість кількісного комп'ютерного дослідження таких квантитативних критеріїв як частота. Тому до теорії лексико-семантичних полів доцільно запровадити методи квантитативної лінгвістики, які дали б можливість виявити кількісні характеристики організації ЛСП у тек-

ті, а відтак проникнути у певні мотивовані кількісними параметрами ознаки його змістової організації.

Передумовою застосування квантитативних методів в аналізі мовних явищ є квантифікація досліджуваного матеріалу. Під квантифікацією розуміють кількісне представлення якісних явищ, тобто таку процедуру, коли досліджуваним явищам, що мають принципово якісну природу (наприклад, лінгвістичним об'єктам), приписують квантитативні оцінки, внаслідок чого ці явища можна досліджувати як кількісні об'єкти. Одне з основних завдань квантитативної лінгвістики полягає у складанні частотних словників. Такі словники дають уявлення про статистичну структуру словника, а також того тексту, на базі якого вони складені (П. М. Алексеев, Н. П. Дарчук, Р. В. Іваницький, Е. В. Клюєв, В. І. Перебийніс, В. М. Русанівський, В. А. Широков). Частотним словником прийнято називати словник особливого типу, який є списком слів з указуванням при кожному слові (групі слів) частоти його вживання у сукупності текстів певної (значної) довжини. До недавнього часу у лінгвостатистичних працях, присвячених дослідженню частотних текстових закономірностей, аналізували порівняно невеликі обсяги, для яких будувалися частотні словники невеликих об'ємів, але цього було достатньо, оскільки ці словники репрезентували основний обсяг досліджуваного тексту. Однак, за такими словниками, на нашу думку, неможливо досліджувати стилістичні текстові особливості чи авторський ідіолект, оскільки особливості авторського стилю можуть характеризуватися наявністю рідковживаних лексем, властивих лише певному автору. Такі лексеми будуть належати до периферії частотного словника і їх неможливо виявити, якщо аналізувати текстові вибірки недостатнього обсягу. Виявлення словникового складу рідковживаних лексем та їхніх частот у різних текстах дасть можливість провести кількісний порівняльний аналіз, зокрема, дослідити частотні закономірності авторського ідіолекту. На нашу думку, для виявлення нових частотних характеристик та закономірностей текстів доцільно провести диференційований за семантичними ознаками аналіз частотного словника.

Одним із сучасних напрямків квантитативної лінгвістики є стилеметрія – прикладна філологічна дисципліна, яка займається вимірюванням статистичних стильових характеристик з метою упорядкування та систематизації (атрибуції, датування, діагностики, типології) текстів та їх частин (дослідження Г. Я. Мартиненка, С. І. Кауфмана, К. Делкура, С. Падо, М. Лапата, С. Стівенсона). Під стилем у стилеметрії мають на увазі сукупність вимірюваних симптоматичних ознак, що присутні у тексті та утворюють периферію його глибинних, латентних характеристик. Статистичні методи у стилістиці здатні як підтверджувати наші інтуїтивні уявлення про ті чи інші особливості стилів, так і виявляти нові квантитативні стильові характеристики.

Малодослідженими на цей час залишаються стилістичні характеристики статистичної структури лексико-семантичних полів різних частин мови, зокрема, дієслова в авторському лексиконі. Звідси випливає основна ідея – дослідити статистичні характеристики лексико-семантичних полів дієслова у творах англомовної літератури різних авторів.

Актуальність теми визначається зростанням уваги сучасних лінгвістів до випрацювання адекватних квантитативних методів та їхнього використання у дослідженні мовленнєвих явищ. Це зумовлено стрімким розвитком пошукових можливостей бази лінгвостатистичного дослідження, потребами автоматизованого аналізу тексту в інформаційно-пошукових системах, створенням інформаційних фондів мови тощо.

Зв'язок праці з науковими темами. Дисертацію виконано в межах наукової теми “Сучасні напрями формування структурно-семантичних і когнітивно-дискурсних парадигм германських, романських і класичних мов” (номер державної реєстрації 0114U004243), яку розробляє факультет іноземних мов Львівського національного університету імені Івана Франка. Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 18/4 від 28 квітня 2004 р.).

Мета дисертаційної праці – дослідити за допомогою кількісно-дистрибутивних методик частотну параметризацію лексико-семантичних полів дієслова англійської мови та виявити характерні статистичні особливості розподілу лексем цих полів у текстах.

Для досягнення цієї мети було необхідно виконати такі основні **завдання:**

- зібрати репрезентативну електронну базу творів англомовної художньої літератури;
- інвентаризувати лексико-семантичні поля дієслів англійської мови (для з'ясування сигніфікативної наповненості доменів процесності в авторських ідіолектах);
- розробити відповідні алгоритми для дослідження статистичної структури лексико-семантичних полів дієслова;
- встановити частотну структуру та квантитативні межі ядра, близької та віддаленої периферії ЛСП дієслова;
- виявити частотну область маркерів авторського ідіолекту у структурі ЛСП дієслова;
- проаналізувати стилеметричні аспекти субмодальних психо-семантичних полів дієслова в авторському ідіолекті;
- встановити стилеметричну значимість частотного розподілу ЛСП дієслова;
- виявити наявність ядра та периферії семантичної подібності текстів у авторському стилі;

– проаналізувати синонімічний обсяг лексем у частотному розподілі семантичних полів дієслова в авторських текстах.

Об'єктом дослідження слугують лексико-семантичні поля дієслова та авторські тексти англомовної художньої літератури.

Предметом дослідження є інвентарний огляд та кількісно-дистрибутивні характеристики лексико-семантичних полів дієслова у текстах лінгвостилістичної норми та в авторських текстах.

Матеріалом дослідження був впорядкований електронний текстовий масив обсягом біля 10 000 творів близько 1000 авторів, загальним об'ємом понад 800 000 000 слів, а також тлумачні словники та тезауруси англійського дієслова (зокрема, електронний тезаурус WordNet).

Теоретичною базою дослідження стали положення про польову структуру та системний характер лексики (Й. Трір, Г. С. Щур, З. Д. Попова, А. А. Уфимцева), про розмежування понять “лексико-семантичне поле” і “лексико-семантична група” (Л. М. Васильєв, З. Н. Вердієва, Е. В. Кузнєцова, І. В. Сентенберг, Г. Клепарські), про квантитативний аналіз лексики (В. В. Левицький, В. І. Перебийніс, О. Д. Огуй, І. А. Стернін, В. А. Широков, М. В. Арапов, Ю. А. Тулдава, Г. Альтман, А. Н. Склярєвич, Т. А. Якубайтіс), зокрема дієслів-синонімів у нерівномірних та векторних метриках (М. Е. Білінський), про стилеметрію (Г. Я. Мартиненко, С. І. Кауфман), про конструювання тезауруса (Ю. Н. Караулов, Дж. Міллер, К. Фельбаум, Н. Є. Сулименко), про психолінгвістику (В. П. Белянін, Є. М. Верещагін, Т. Ю. Ковалєвська, Л. В. Сахарний, О. Г. Шмельов), про авторський ідіолект (І. П. Севбо, М. Култхард, М. Лоуєрс, В. І. Батов), а також квантитативно-частотні та стилеметричні моделі лексикону (В. А. Москович, В. В. Левицький, В. А. Широков, С. Паду, М. Лапата, П. Мерло, С. Стівенсон) та системно-статистичний підхід до аналізу лексичного наповнення тексту (Ю. А. Тулдава, Г. Я. Мартиненко).

Методологічним підґрунтям дослідження стали запропоновані у лінгвістиці основи порівняння словникового складу текстів (В. В. Левицький, І. А. Носенко, Р. М. Фрумкіна), квантитативного дослідження стилів (В. І. Перебийніс, Г. Я. Мартиненко, В. С. Горєвая, М. Култхард, М. Лоуєрс), а також принципи побудови частотних словників (П. М. Алексєєв, Р. М. Фрумкіна, А. Н. Склярєвич, Т. А. Якубайтіс, Ю. А. Тулдава) та лексико-семантичних полів (Г. А. Міллер, К. Фельбаум, З. Н. Вердієва, Е. В. Кузнєцова).

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та завдань дослідження ми використали взаємодоповнювальні методи лінгвістичного аналізу: дистрибутивно-статистичний метод – для дослідження частотних розподілів лексем; компонентний аналіз (аналіз словникових дефініцій) – для інвентаризації лексико-семантичних полів дієслова; статистичний і порівняльний аналізи – для виявлення частотних закономірностей авторського ідіолекту та для визначення семантичних та синонімічних зв'язків

між словами; кореляційний аналіз – для порівняльного аналізу частот лексем у досліджуваному матеріалі, стилеметричний аналіз – для проведення лінгвостатистичних розподілів ЛСП в авторських текстах.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що у ній *вперше*:

– досліджено квантитативну структуру лексико-семантичних полів дієслова в об'ємній електронній базі авторських текстів англomовної літератури;

– виявлено константи поділу ієрархічної структури лексико-семантичних полів на ядро, близьку та віддалену периферію;

– уведено поняття семантичної відстані між вибіркою авторських текстів та лінгвостилістичною нормою;

– запропоновано методикау виявлення маркерів авторського ідіолекту у частотній структурі лексико-семантичних полів;

– інвентаризовано та проаналізовано субмодальні психо-семантичні поля дієслова в авторському лексиконі;

– проаналізовано стилеметричну значущість частотного розподілу семантичних полів дієслова;

– виявлено ядро та периферію семантичної подібності текстів у авторському стилі;

– досліджено синонімічний обсяг лексем у частотному розподілі семантичних полів дієслова в авторських текстах.

Наукову новизну отриманих результатів відображено у таких **положеннях, що виносяться на захист:**

1. Елементи лексико-семантичних полів дієслів утворюють частотну ієрархічну структуру, яка характеризується константами семантичних відстаней, з виділеними ядром, близькою та віддаленою периферією.

2. Частотна структура лексико-семантичних полів дієслова містить область маркерів авторського ідіолекту. Константи семантичних відстаней, які означають цю область, не залежать від кількісного та якісного складу авторських текстів, а відображають фундаментальні лексико-семантичні закономірності авторської лінгвостилістики.

3. Частотний розподіл семантичних полів дієслів є неповторним для текстової вибірки кожного автора і суттєво відмінним від такого ж розподілу для текстів лінгвостилістичної норми, що підкреслює його стилеметричну значущість. Кількісним виміром такої відмінності є коефіцієнт семантичної виразності авторського стилю.

4. За допомогою коефіцієнта спряженості частотних розподілів лексико-семантичних полів дієслів можна виділити авторські твори, які утворюють ядро та периферію семантичної подібності авторського стилю.

5. Запропонована стилеметрична знакова система відображення структури лексико-семантичних полів дієслів унаочнює та узагальнює лексико-семантичну характеристику авторського стилю.

6. Інвентаризація психосемантичних полів дієслова та дослідження їхньої квантитативної структури в авторському лексиконі дають можливість виявити субмодальну складову психологічної характеристики авторського стилю.

7. Зі зменшенням частоти дієслова у семантичному полі його синонімічний обсяг також зменшується. Синонімічний обсяг маркерів авторського ідіолекту є меншим, ніж для нейтрально вибраних дієслів. Ці результати виявляють зв'язок квантитативних характеристик синонімічної структури дієслів із структурою частотного розподілу семантичних полів цих дієслів у авторських текстах англomовної літератури.

Теоретичне значення дисертаційного дослідження полягає у тому, що в аналізі доповнено та розвинуто наукові уявлення про лексико-семантичні поля дієслів, зокрема, квантитативну структуру цих полів та їх стилеметричні характеристики в авторських текстах.

Практична цінність отриманих результатів полягає у можливості їхнього використання у лінгвістичних наукових дослідженнях, у лексикографічній практиці, для аналізу авторських стилів, у лекційних курсах та для виконання студентських кваліфікаційних наукових робіт.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним дослідженням. Статей за тематикою дисертації, опублікованих у співавторстві, немає.

Апробацію дисертації здійснено у доповідях на міжнародних та українських конференціях: на Міжнародній науково-практичній конференції “Актуальні проблеми американознавства” (Київ, 2004); XIII Міжнародній науковій конференції “Мова і культура” ім. Сергія Бураго (Київ, 2004); Міжнародній науково-практичній конференції “Лінгвістика та лінгводидактика на зламі століть: питання теорії та практики” (Львів, 2004); на Міжнародній науковій конференції “Communication in the Global Age: Celebrating Ten Years of Development and Success” (Львів, 2005); II Міжнародній науково-практичній конференції “Проблеми загальної, германської, романської та слов'янської стилістики”; Міжнародній науково-практичній конференції “Сучасні проблеми лінгвістичних досліджень і методика викладання іноземних мов професійного спілкування у вищій школі” (Львів, 2007); Міжнародній науковій конференції MegaLing' 2012. Наукові результати також доповідались на науково-звітних конференціях професорсько-викладацького складу факультету іноземних мов Львівського національного університету імені Івана Франка (2004 – 2016 рр.), а також на наукових семінарах кафедри іноземних мов для природничих факультетів та кафедри англійської філології.

Публікації. Основні положення та результати дослідження викладено у 14 наукових публікаціях, з них – 11 одноосібних наукових статей у періодичних виданнях, які входять до відповідного переліку Міністерства

освіти і науки України, 1 стаття в іноземному журналі *Glottometrix*, який входить у перелік Scopus, 2 – тези доповіді та матеріали конференцій.

Структура та обсяг роботи підпорядковані поставленій меті та розв'язанню визначених завдань. Робота складається зі вступу, оглядово-теоретичного розділу, методологічного розділу, двох дослідницьких розділів, висновків, п'ятьох додатків та списку використаних джерел, який охоплює 247 позицій. Загальний обсяг дисертаційного дослідження становить 211 сторінок, з яких 163 – основний текст.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** означено тему дослідження, обґрунтовується її актуальність, наукова новизна, сформульовано мету та її теоретичне та практичне значення, окреслено основні положення, які виносяться на захист, подано короткий структуру та апробацію дисертації.

У **першому розділі “Концепції лексико-семантичних полів у лінгвістиці з погляду системно-квантитативного аналізу”** розглянуто поняття “семантичне поле” у лінгвістиці. Наведено підходи різних науковців у визначенні цього поняття та критерії об'єднання лексем у семантичні поля. Описано типи зв'язків лексем у лексико-семантичних полях та проаналізовано особливості дієслівних лексико-семантичних полів, а також досліджено спроби автоматизованого аналізу складу великих словників з метою виявлення у них різнопланових семантичних структур.

Лексико-семантичне поле (ЛСП) можна розглядати як сукупність лексем, які об'єднані спільністю вираження одного поняття. Саме це поняття і є основою інтеграції слів у поле. Лексеми, у смисловій структурі яких домінує положення займає ознака, що збігається з інтегруючим поняттям поля, утворюють його ядро. Лексеми, які містять цю ознаку опосередковано через субординативні компоненти, належать до периферії поля. В основі лексико-семантичних полів лежать лексичні семи загального характеру, їх можна назвати категоріально-лексичними. Характер категоріально-лексичної семи визначає склад можливих диференційних ознак, які можна представити у словах одного ЛСП. У результаті слова одного ЛСП часто пов'язані між собою не тільки за категоріально-лексичною семою, але і за уточнюючими її диференційними ознаками. Семантичні зв'язки уточнення надають структурі ЛСП ієрархічного характеру. Це визначення дозволяє допустити, що ЛСП є складноструктурованою макроодиницею лексико-семантичної системи. У центрі ЛСП перебуває домінанта, яка виражає семантичний інваріант, чи понятійне ядро всієї парадигми. Це стилістично нейтральна і семантично продукуюча одиниця. Решта членів утворюють багатощаблеву ієрархію, кожний наступний рівень якої є похідним від попереднього.

Значення англійського дієслова характеризуються високим ступенем варіативності і динамічності, що знаходить вираження у розвинутій полісемії, у високій частотності вживання дієслова, у численних дієслівних лексико-семантичних групах і синонімічних рядах, у широкому денотативному потенціалі, що зумовлює його різноманітні текстові реалізації. При виділенні ЛСП дієслів домінує системно-парадигматичний аналіз, одиниці ЛСП виділяються на базі стійких і стабільних лексичних семантико-категоріальних ознак, зафіксованих словником з урахуванням динамічних мовленнєвих смислів. У складі ЛСП може кількісно і якісно варіювати кожна з категоріальних сем домінанти і всі семи у тій чи іншій сукупності. Не випадково, що саме дієслово характеризується високорозвинутою полісемією і синонімією, а дієслівні семантичні групи, зазвичай, багаточленні і мають глибину у декілька кроків семантичної похідності.

Розглянуто один із концептуальних підходів до тлумачної лексикографії на основі словника WordNet, у якому репрезентовано такі типи відношень як синонімія, антонімія, гіпонімія, меронімія, морфологічні відношення.

У другому розділі “**Методика проведення дослідження**” подано огляд наукової літератури, яка пов’язана з використанням квантитативних методів. Дано визначення поняття “частота”, розглянуто методи порівняння словникового складу текстів, Наведено основні положення стилеметрії та проаналізовано побудову лексико-семантичних полів.

Одним з основних понять у квантитативній лінгвістиці є поняття частоти події. Наприклад, частоту появи певної лексеми у тексті можна розрахувати за формулою

$$p = \frac{m}{n}$$

де m – кількість зустрічань даної лексеми в тексті, а n – загальна кількість лексем у тексті.

Одне з найбільших завдань квантитативної лінгвістики полягає у складанні частотних словників, які дають уявлення про статистичну структуру словника, а також того тексту, на базі якого вони складені. Частотним словником прийнято називати словник особливого типу, який є списком слів з указуванням при кожному слові частоти його вживання у сукупності текстів певної (як правило, значної) довжини. Одиницями частотного словника можуть виступати словоформи та лексеми, а також основи слів, лексико-семантичні варіанти слів, словосполучення тощо. Матеріалом для складання частотного словника може слугувати як індивідуальний текст, так і набір текстів.

У лінгвостатистичних дослідженнях, присвячених вивченню частотних текстових закономірностей, часто аналізували порівняно невеликі обсяги, для яких будувалися частотні словники невеликих об’ємів, однак

цього було достатньо, оскільки ці словники репрезентували основний обсяг досліджуваного тексту. За допомогою таких словників можна встановлювати загальні частотні характеристики текстів та проводити порівняльний аналіз між частотними текстовими спектрами лексем різних мов та найбільш диференційованих функціональних мовних стилів. Однак, за такими словниками, на нашу думку, неможливо досліджувати ті чи інші стилістичні текстові особливості чи авторський ідіолект, оскільки особливості авторського стилю можуть характеризуватися наявністю рідковживаних лексем, властивих лише певному автору. Такі лексеми будуть належати до розподільної периферії частотного словника і їх неможливо виявити в аналізі текстової вибірки недостатнього об'єму. Виявлення словникового складу рідковживаних лексем та їхніх частот у різних текстах дасть можливість провести точніший порівняльний аналіз, а саме, виявити частотні закономірності авторського ідіолекту.

Аналіз статистичних параметрів текстів – один з перспективних напрямів дослідження авторського стилю. Такі наукові розвідки є предметом стилеметрії – прикладної філологічної дисципліни, яка займається вимірюванням статистичних стильових характеристик текстів. У стилеметрії текст розглядається як конкретне збірне поняття, у якому відображено ознаки групи предметів, що утворюють єдине ціле. Методичне ядро стилеметрії утворюють статистичні методи, причому частина цих методів чи пов'язаних з ними концепцій склалася під безпосереднім впливом якісної специфіки тексту. Основним робочим інструментом стилеметрії є лінгвостатистичні розподіли, за допомогою яких здійснюються згортання, упорядкування, систематизація та узагальнення стилістичних даних. Статистичні методи дозволяють не лише перевірити правильність чи хибність наших інтуїтивних уявлень про стилі, але і встановити такі закономірності, які іншими методами виявити неможливо.

Розглянуто один із типових поділів дієслів англійської мови на такі лексико-семантичні поля: 1. Дієслова активності тіла та догляду за ним (приблизно 300 лексем); 2. Дієслова зміни (приблизно 750 лексем); 3. Дієслова пізнання (приблизно 350 лексем); 4. Дієслова комунікації (приблизно 700 лексем); 5. Дієслова боротьби, змагань (приблизно 200 лексем); 6. Дієслова споживання (приблизно 130 лексем); 7. Дієслова контакту (приблизно 850 лексем); 8. Дієслова творення (приблизно 250 лексем); 9. Дієслова почуттів (приблизно 250 лексем); 10. Дієслова руху (приблизно 500 лексем); 11. Дієслова чуттєвого сприйняття (приблизно 200 лексем); 12. Дієслова володіння, передачі, отримання (приблизно 300 лексем); 13. Дієслова соціальної взаємодії (приблизно 400 лексем); 14. Дієслова стану, буття, володіння (приблизно 200 лексем); 15. Дієслова погоди (приблизно 70 лексем).

У третьому розділі “Статистична структура лексико-семантичних полів дієслова в авторських текстах англomовної літератури” подано аналіз інвентаризації лексико-семантичних полів дієслова, розроблено методику дослідження статистичної структури семантичних полів та проведено аналіз частотних закономірностей структури дієслівних лексико-семантичних полів у текстах загального літературно-художнього корпусу. Також розраховано частоту лексико-семантичних полів дієслова для художніх творів 32 авторів (998 творів), уведено квантитативно-частотне визначення ядра та периферії семантичного поля, встановлено зв’язок між текстовою частотою лексем та їхньою належністю до ядра чи периферії поля.

Для аналізу було використано електронну текстову вибірку англійської художньої літератури загальним обсягом біля 800 млн. слів, яка налічує приблизно 10 000 художніх творів 1000 різних авторів. Ця текстова вибірка сформована з використанням електронних баз і розглядається у праці як лінгвостилістична норма для порівняльного аналізу частотного розподілу ЛСП дієслова в авторських текстах.

За основу для формування ЛСП дієслів ми вибрали класифікацію, описану в другому розділі. Лексемний склад обраних ЛСП сформовано шляхом використання словникових дефініцій тлумачних словників, електронних тезаурусів мережі Інтернет, електронного тезауруса WordNet. Загальний список отриманих неозначених форм дієслів налічує близько 5000 лексем. Крім того, до складу ЛСП було включено форми дієслів для третьої особи однини, для минулого часу та дієприкметників минулого часу, для дієприкметників теперішнього часу і/або герундія. Отже, загальний обсяг дієслівних форм, що входять у досліджувані ЛСП, складає біля 20000 одиниць.

У великих масивах текстів появу певного слова у заданому місці можна вважати випадковою подією. Ймовірність такої випадкової події приблизно дорівнює частоті цієї події, тобто відношенню числа заданих слів до числа всіх слів, які складають даний текст. Текстову частоту j -ї лексеми обраховуємо за формулою:

$$P_{ij} = \frac{n_j}{N_{text}}$$

де n_j – кількість появ лексеми j у текстовій вибірці, яка містить загальну кількість лексем N_{text} . Ймовірність того, що випадково зустрінута у тексті лексема належить до ЛСП f , дорівнює сумі частот лексем, які утворюють поле f :

$$P_f = \sum_{i=1}^{N_f} P_{fi}$$

де N_f – кількість лексем у полі f .

Очевидним є те, що до розгляду залучено не всі дієслова англійської мови, а лише певну їх частину, тому доцільною є характеристика частоти лексем певного ЛСП f у спектрі розглянутих ЛСП, яка визначається відношенням частоти P_f семантичного поля до суми частот розглянутих семантичних полів P_{f_i} . Ця величина, яку ми позначили P_{sf} , характеризує частоту того, що випадково зустрінута у тексті лексема належить до поля f , за умови, що ця лексема входить у досліджуваний спектр дієслів. Сума P_{sf} за всіма семантичними полями дорівнює одиниці. Сукупність величин P_{sf} характеризує частотну структуру розподілу ЛСП дієслова у текстах.

Виявлені у текстах дієслова було поділено за семантичними полями і розміщено в порядку спадання текстової частоти у межах кожного семантичного поля. Встановлено зв'язок між текстовою частотою лексем та їхньою належністю до ядра чи периферії ЛСП: сукупність високочастотних лексем утворює ядро лексико-семантичного поля, а низькочастотні лексеми належать до периферії ЛСП.

Уведено квантитативно-частотне визначення ядра та периферії ЛСП. Запропоновано вважати, що ядро ЛСП утворюють лексеми, сумарна частота яких не менша 0,5. Іншими словами, сумарне вживання лексем ядра ЛСП у текстах становить 50% від усіх лексем цього ЛСП. Наближеною периферією вважаються лексеми, на які припадають наступні 40% вживань у текстах лексем даного поля, і до віддаленої периферії належать ті лексеми ЛСП, на які припадають останні 10% вживань. Причому лексеми для ядра, наближеної та віддаленої периферії послідовно лежать у частотному ряді ЛСП у порядку спадання частоти. Якщо вважати, що семантичні відстані лексем у спадному частотному ряді ЛСП змінюються від 0 до 1 незалежно від кількості лексем у ЛСП, тоді семантичну відстань S_j j -ї лексеми від ядра ЛСП можна оцінити таким виразом:

$$S_j = \frac{j-1}{N_f-1}$$

де j – ранг лексеми, N_f – кількість лексем у ЛСП. Тобто першій лексемі частотного ряду ЛСП відповідає значення 0, а останній – значення 1. У результаті проведеного розв'язку рівняння для усіх розглянутих ЛСП встановлено, що межа розділу ядра та наближеної периферії характеризується величиною

$$S_{0,5} = 0.05 \pm 0.02$$

а межа розділу наближеної та віддаленої периферії ЛСП характеризується величиною

$$S_{0,9} = 0.3 \pm 0.1$$

Іншими словами, встановлено, що лексеми спадного частотного ряду ЛСП, для яких $S_j < 0.05$ становлять не менше 50% усіх вживань лексем да-

ного ЛСП; лексеми, для яких $S_j < 0.3$ становлять не менше 90% усіх вживань і лексеми, для яких $S_j > 0.3$ становлять не більше 10% усіх вживань лексем семантичного поля. Значення цих констант одержано шляхом усереднення величин, виявлених для частотного розподілу розглянутих 15 семантичних полів дієслів у текстах художньої літератури. У межах отриманої точності дані величини не залежать від кількісного та якісного складу ЛСП і є константами системної організації лексем у ЛСП дієслів поряд із константою закону Ципфа для частотного розподілу.

Для характеристики лексем досліджуваного семантичного поля в авторських текстах уведено величину D_j , яка показує, у скільки разів певна лексема j зустрічається частіше в авторських текстах у порівнянні з текстами лінгвостилістичної норми:

$$D_j = \frac{P_{aj}}{P_{ij}}$$

де P_{aj} – частота лексеми у текстовій вибірці для певного автора; P_{ij} – частота лексеми у повній текстовій вибірці усіх авторів, тобто у лінгвостилістичній нормі. Незбіги частот лексем в авторських текстах у порівнянні з лінгвостилістичною нормою частково зумовлені авторським стилем. Для кожного автора характерні свої сукупності лексем, частоти яких суттєво вищі від частот, узагальнених за повною текстовою базою. Сукупності таких лексем, виявлені за певними семантичними полями у вибірках авторських текстів, можна розглядати як характерні ознаки авторського стилю. Усі лексеми, що характеризують семантичний аспект стилю авторів, належать до віддаленої периферії за значенням величини S_j .

Ми розраховували середні значення величин S_j лексем, для яких виконуються такі умови: $D_j > 1$; $D_j > 2$; $D_j > 4$, тобто розглядалися лексеми, які в авторських текстах зустрічаються просто частіше, частіше, ніж у два рази та частіше, ніж у чотири рази у порівнянні з текстами лінгвостилістичної норми. У результаті проведених розрахунків отримано наступні значення:

$$S_{D>1} = 0.39 \pm 0.14; \quad S_{D>2} = 0.5 \pm 0.15; \quad S_{D>4} = 0.59 \pm 0.12.$$

Значення отриманих величин усереднені для авторських текстів. Ці значення є константами, що характеризують область семантичного поля, у якій розміщений авторський лексикон. У відповідності до запропонованого в дисертації поділу ЛСП, область авторського лексикону дієслів знаходиться у віддаленій периферії ЛСП. Із зростанням величини D_j зростає значення S_j , тобто що частіше лексема зустрічається у текстах автора у порівнянні з лінгвостилістичною нормою, то далі від ядра ЛСП вона розташована. Аналіз словникових дефініцій авторських лексем показав, що для них характерні уточнюючі диференціюючі спеціалізовані рідковживані семи.

Лексико-семантичні поля дієслів у текстовій вибірці розподілені нерівномірно, вони утворюють певну ієрархічну структуру. Розрахований частотний розподіл лексико-семантичних полів дієслова у проаналізованих авторських текстах дає можливість виділити лексико-семантичну структуру авторського ідіолекту. Частоти певних ЛСП можуть суттєво відрізнятися для різних авторів, що зумовлено незбігами в авторських ідіолектах і є лінгвостилістичною характеристикою авторських текстів. Найбільшим класифікаційним потенціалом володіє частотний розподіл ЛСП, котрі формують дієслова, для яких відношення частот лексем в авторських текстах та текстах лінгвостилістичної норми перевищує певне порогове значення. Зміна частотного розподілу лексем у семантичних полях дієслів для різних авторів стосується як високочастотних, так і низькочастотних лексем. Однак, в області низькочастотних лексем розкид частот одних і тих самих лексем для текстів різних авторів є набагато суттєвішим.

Отже, в області високочастотних лексем лежать лексеми номінативного, стилістично нейтрального характеру, а область авторського ідіолекту розташована на периферії ЛСП. Константи семантичних відстаней, які характеризують область авторських ідіолектів у структурі ЛСП, не залежать від кількісного та якісного складу авторських текстів, а відображають фундаментальні лексико-семантичні закономірності авторської лінгвостилістики.

У четвертому розділі “Авторська стилеметрія лексико-семантичних полів дієслів у творах англомовної літератури” викладено результати стилеметричного аналізу лексико-семантичних полів дієслова. Розглянуто методику спрощеного представлення чисельних векторів стильових семантичних відстаней за допомогою знакових характеристик. Означено, інвентаризовано та досліджено субмодальні психо-семантичні поля в авторському лексиконі. А також проведено аналіз можливих квантитативних закономірностей синонімічної структури лексем у частотному розподілі лексико-семантичних полів дієслова.

Для проведення авторської стилеметрії ЛСП уведено нову величину P_{rf}^{aem} , яка чисельно дорівнює різниці між величинами частот P_{sf} для текстової вибірки автора та текстової вибірки лінгвостилістичної норми:

$$P_{rf}^{aem} = P_{sf}^{aem} - P_{sf}^o$$

де P_{sf}^{aem} , P_{sf}^o – частоти появи дієслів ЛСП f в авторській текстовій вибірці та у текстовій вибірці лінгвостилістичної норми, відповідно. Величина P_{rf}^{aem} характеризує стильову лексико-семантичну відстань між стилем досліджуваного автора та нейтральним стилем художньої літератури. На рис.1 наведено гістограми розподілу величини P_{rf}^{aem} для текстів художньої літератури різних авторів, тобто авторських текстів.

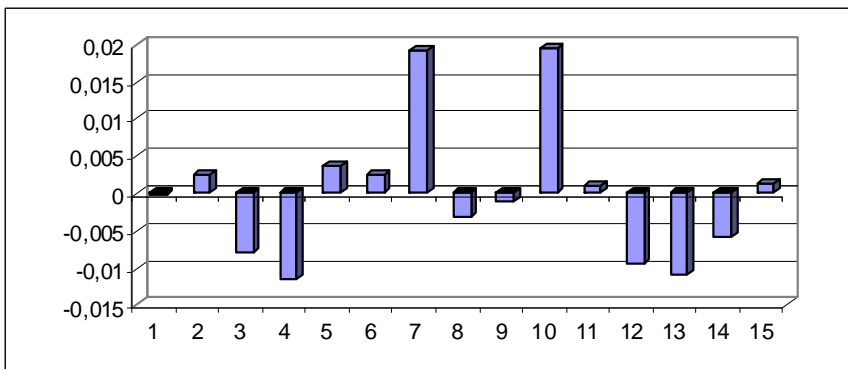

Рис.1. Гістограма розподілу стильової семантичної відстані P_{rf}^{asm} для творів Джека Лондона (за віссю аргументів відкладено індекси ЛСП, а за віссю значень – величини P_{sf} для кожного семантичного поля).

Додатні величини стильової семантичної відстані P_{rf}^{asm} свідчать про те, що дієслова даного ЛСП зустрічаються частіше, а від’ємні – рідше, у порівнянні з нейтральним стилем. Сукупність величин P_{rf}^{asm} для текстів одного автора утворює вектор, який можна вважати квантитативною характеристикою семантичної складової авторського стилю, що володіє стилеметричним потенціалом.

Розглянуто методику спрощеного представлення чисельних векторів стильових семантичних відстаней P_{rf}^{asm} за допомогою знакових характеристик. Уведено певну порогову величину ε . Якщо виконується умова

$$|P_{rf}^{asm}| > \varepsilon,$$

тоді, відповідно, величині P_{rf}^{asm} поставимо знак “+” у випадку додатного значення величини P_{rf}^{asm} , або знак “-” у випадку від’ємного значення цієї величини. Якщо виконується умова

$$|P_{rf}^{asm}| < \varepsilon,$$

тоді величині P_{rf}^{asm} ставимо нульове значення “0”. Порогова величина ε визначається характером стилеметричного аналізу. Що більше значення порогу ε , то менша кількість ЛСП може потенційно характеризувати авторський стиль. З іншого боку, ці ЛСП можуть найкраще окреслити стиль конкретного автора і чіткіше вирізнити його серед інших. У випадку, коли $\varepsilon=0$, до знакової сукупності потрапляють усі ЛСП. Сукупності знакових характеристик при $\varepsilon=0.003$ наведено у таблиці 2.

Знакові семантичні характеристики авторських ідіолектів.

ЛСП	А. Конан Дойл	Ч. Діккенс	Г. Уелс	Джек Лондон	Марк Твен	О. Уайльд
1	+	+	0	0	0	+
2	0	0	+	0	0	0
3	-	0	+	-	+	0
4	-	0	-	-	-	-
5	+	-	0	+	0	-
6	0	0	0	0	0	0
7	+	0	0	+	+	-
8	-	-	0	0	0	+
9	-	0	0	-	0	+
10	+	+	+	+	+	-
11	0	+	+	0	0	0
12	0	0	-	-	-	-
13	-	0	-	-	0	+
14	0	0	0	-	-	+
15	0	0	0	0	0	0

Результати, наведені у таблиці 1, вказують, що нейтральними щодо стилів досліджуваних авторських творів є ЛСП дієслів на позначення погоди та споживання. Структура порогових авторських відхилень від лінгвостилістичної норми, як впливає з таблиці 1, є неповторною для кожного автора, що дає підставу розглядати сукупність наведених знаків, як вектор вирізнення стилю, який характеризує неповторність стилю кожного письменника.

Зокрема, твори А. Конан Дойла насичені дієсловами ЛСП активності тіла та догляду за ним, боротьби, змагань, контакту та руху, та мають обмежену кількість лексем з ЛСП пізнання, комунікації, творення, соціальної взаємодії та почуттів; у творах Ч. Діккенса найчастіше зустрічаються дієслова ЛСП активності тіла та догляду за ним, руху та чуттєвого сприйняття, а найрідше – ЛСП боротьби, змагань та творення; у творах Г. Уелса найхарактернішими є ЛСП зміни, пізнання, руху та чуттєвого сприйняття, а найменш вживаними – дієслова ЛСП комунікації, володіння, передачі, отримання і соціальної взаємодії; у Джека Лондона переважають ЛСП боротьби, змагань, контакту і руху, а ЛСП пізнання, комунікації почуттів, володіння, передачі, отримання, соціальної взаємодії та ЛСП стану є менш характерними для цього автора; твори Марка Твена вирізняються насиченістю дієсловами ЛСП пізнання, контакту і руху, та нечастим вживан-

ням ЛСП комунікації, володіння, передачі, отримування та стану; у творах О.Уайльда частовживаними є ЛСП активності тіла та догляду за ним, творення, почуттів, соціальної взаємодії та дієслова стану, а найбільш рідковживаними – ЛСП комунікації, боротьби, змагань, контакту, руху та володіння, передачі, отримування. Таким чином, уведення порогової величини ε дає змогу перейти від чисельних стилістичних характеристик до знакової системи відображення лексико-семантичної структури авторського стилю.

Поряд із векторною стилеметричною характеристикою, авторський стиль може характеризуватися маркерами авторського ідіолекту. Такі маркери можливо виявити, якщо порівнювати текстові частоти лексем ЛСП у лінгвостилістичній нормі та в авторських текстах. Лексеми, частоти яких в авторських текстах значно більші, ніж у нейтральних, є маркерами авторського ідіолекту. У нашому дослідженні такі маркери було виявлено для деяких ЛСП у текстах певних авторів. До уваги ми взяли ті маркери, частоти яких в авторських текстах більше, ніж у два рази перевищують частоти у нейтральній текстовій вибірці. Зокрема, для творів А. Конан Дойла в ЛСП дієслів зміни віднайдено такі маркери: *crackle, discolor, rarefy, stain, dwindle, flatten, thin, attenuate, shatter, bloat, dynamite, tint, pigment, splinter, surge, weaken*; в ЛСП дієслів комунікації – *lilt, uphold, yell, narrate, croak, initial, whoop, tinge, brazen, endorse, groan, shout*; в ЛСП дієслів руху – *outflank, convoy, trek, bristle, squire, spurt, protrude, hound, crouch, writhe, gallop, limp, clump, flinch, palpitate, ford, quiver, slink, slope, stride, position, huddle, bustle, pounce, dart, clamber*. В аналогічному дослідженні творів Ч. Діккенса виявлено такі маркери: в ЛСП дієслів зміни – *interchange, pickle, hush, coddle, curdle, scrap, damp, depreciate, redden, rumple, revert, enliven, irradiate*; в ЛСП дієслів комунікації – *bespeak, badger, retort, disparage, remonstrate, opine, misdirect, apostrophize, quiz, croak, assent, compliment, feign, impeach, whisper*; в ЛСП дієслів руху – *interpose, sidle, trundle, trot, bustle, flurry, scull, insinuate, twirl, slither, slink, jostle, skulk, pounce, slouch, dive, congregate, alight, drip*. Результати аналізу творів Марка Твена є такими: маркери авторського ідіолекту в ЛСП дієслів зміни – *shuck, petrify, simplify, quarantine, roost, solidify, dynamite, shrivel, variegate, curdle, damage, discolor, mellow, bulk, glorify, devastate, inflate, tint, harry, modify, drown, massacre, paralyze, shorten*; маркери в ЛСП дієслів комунікації – *whoop, tally, autograph, warn, marvel, testify, scoff, advertise, lecture, compliment, supplicate, deride, humor, applaud, bill, endorse*; маркери в ЛСП дієслів руху – *eddy, swap, boomerang, slouch, skip, tramp, wobble, travel, limp, dodge, uplift, bestir, steer, tarry, outrun, truck, fidget, prance, boat, swim*. Усі наведені маркери розміщено у порядку спадання відношення текстових частот лексем в авторських текстах до частот у нейтральних текстах.

Отже, частотна структура ЛСП дієслів авторських текстів вміщає характеристики авторського стилю. Векторна стильова семантична відстань

між вибіркою авторських текстів та текстовою вибіркою лінгвостилістичної норми володіє стилеметричним потенціалом. Запропонована методика дає можливість виділити лексико-семантичну квантитативну складову, яка доповнює фонемну, морфемну та синтаксичну складові авторського стилю. Стилеметрична знакова система відображення структури лексико-семантичних полів унаочнює та узагальнює лексико-семантичну характеристику авторського стилю.

У структурі ЛСП можливо виділити вторинні поля, які перетинають первинні ЛСП предметно-понятійного типу і включають у свій склад лексеми з різних первинних семантичних полів. Як вторинні ЛСП можна виявити ті поля, які характеризуються психолінгвістичним відтінком авторського стилю і відображають комунікативну специфіку особистості. Дослідження психосемантичної структури лексикону мовця має особливе значення у теоріях вивчення психологічної характеристики особистості і дає можливість побудувати так звані семантичні карти характеристик особистості. Комунікативна специфіка особистості мовця бере свій початок у нейролінгвістичних процесах, пов'язаних з дією генетично кодованих репрезентативних систем (каналів, субмодальностей) – аудіальної, візуальної, кінестетичної. Поряд із наведеними субмодальностями розглядається і четверта, властива тільки когніції людини, система – логічна. Актуальними для психологічної характеристики автора можуть бути субмодальні репрезентативно марковані слова у його творах. Тому аналіз субмодального забарвлення текстів є перспективним з точки зору авторської стилістики. У результаті проведеного аналізу виявлено лексемний склад високочастотної та низькочастотної областей субмодальних психосемантичних полів дієслів:

Таблиця 2

Високочастотні та низькочастотні лексеми СПСП дієслів.

№	Субмодальності	Високочастотні лексеми	Низькочастотні лексеми
1.	Кінестетична	Like, love, believe, feel, wish, please, desire, sense, touch, respect, trust, refuse, delight, kiss, finger, content, enjoy, satisfy, hate, excite	Embosom, disesteem, nuzzle, disrelish, titillate, cosset, jubilate, misprize, osculate, upbear, apotheosize, grok, grooving, concatenate, adulate, arride, apperceive, canoodle, vellicate, undergird
2.	Аудіальна	Tell, call, ask, speak, answer, cry, voice, talk, hear, reply, lip, sound, command, listen, sing, express, declare, exclaim, explain, repeat	Confab, bong, retell, zap, vocalize, tweet, perorate, collogue, yodel, rhapsodize, confabulate, quieten, yack, rehash, chitchat, scritch, altercate, nasalize, resonate, auscultate

№	Субмодальності	Високочастотні лексеми	Низькочастотні лексеми
3.	Візуальна	See, look, eye, read, mind, follow, present, show, mark, case, body, note, watch, sight, regard, view, wonder, observe, notice, picture	Browse, delineate, goggle, eyeball, advert, glower, ogle, shotgun, snoop, peek, limn, earmark, glim, gawk, grandstand, showcase, glom, yawp, rubberneck
4.	Логічна (диджитальна)	Know, think, find, mind, mean, follow, mark, understand, suppose, master, note, learn, regard, consider, purpose, judge, experience, study, discover, determine	Cognize, emend, perpend, decode, posit, categorize, excogitate, envision, objectify, intellectualize, ingest, brainstorm, osmose, demarcate, rubberneck, reminisce, externalize, hypothesize, apperceive, empathize

З отриманих результатів дослідження випливає, що кінестетична субмодальність домінує у творах О. Уайльда та Джордж Еліот; аудіальна – у творах В. Скотта, Дж. Конрада, Р. Кіплінга та Джека Лондона; візуальна – у творах У. Текерея та А. Конан Дойла; логічна (диджитальна) – у творах Дж. Остін, Марка Твена, Т. Драйзера. У творах деяких авторів присутні два типи домінуючих субмодальностей: твори Дж. Джойса та Ч. Діккенса є аудіально-візуальними, твори Г. Уелса та Т. Драйзера – візуально-диджитальними, а Джордж Еліот – кінестетично-диджитальними. Дослідження частотних характеристик психосемантичних полів, утворених із репрезентативно маркованих дієслів, дає можливість виявити субмодальну складову психологічної характеристики авторського стилю.

У цьому розділі за допомогою критерія хі-квадрат досліджується стилеметрична значимість частотного розподілу ЛСП дієслова в авторських текстах. Встановлено, що коефіцієнт взаємної спряженості частотних розподілів ЛСП дієслів в авторських та нейтральних текстах є квантитативним виміром семантичної виразності авторського стилю. Тобто, він кількісно показує, наскільки розподіл ЛСП в авторських текстах відрізняється від текстів лінгвостилістичної норми. Отже, частотний розподіл семантичних полів дієслів є неповторним для текстової вибірки кожного автора і суттєво відмінним від такого ж частотного розподілу для текстів лінгвостилістичної норми. Кількісним виміром такої відмінності є коефіцієнт взаємної спряженості, який у даному випадку можна назвати коефіцієнтом семантичної виразності авторського стилю. Звідси випливає, що частотний розподіл семантичних полів дієслів є стилеметрично значимий і дає можливість виділити лексико-семантичну квантитативну складову, яка допов-

ное інші (фонемну, морфемну та особливо синтаксичну) складові авторського стилю.

Також розглядається можливість структурування творів досліджуваного автора за семантичними квантитативними ознаками з виділенням ядра та периферії семантичної подібності текстів. За допомогою коефіцієнта спряженості частотних розподілів лексико-семантичних полів дієслова можна виділити авторські твори, які утворюють ядро та периферію семантичної подібності авторського стилю.

Характерними структурними одиницями у частотному розподілі ЛСП можуть бути синонімічні властивості лексем досліджуваного поля. Ми провели аналіз можливих квантитативних закономірностей синонімічної структури лексем у частотному розподілі ЛСП дієслова в авторських текстах. Встановлено, що квантитативна величина, яка характеризує кількість синонімічних рядів, у які входить досліджуване дієслово, тобто, синонімічний обсяг лексеми, тісно пов'язана з місцем цього дієслова у частотній структурі семантичного поля, до якого воно належить. Зі зменшенням частоти дієслова у семантичному полі його синонімічний обсяг має тенденцію до зменшення. Синонімічному обсягу маркерів авторського ідіолекту також властиве зменшення лексемного складу у порівнянні з синонімічним обсягом нейтрально вибраних дієслів. Ці результати виявляють зв'язок квантитативних характеристик синонімічної структури дієслів із структурою частотного розподілу семантичних полів цих лексем в англомовних літературних авторських текстах.

ВИСНОВКИ

У підсумку виділяємо такі результати дослідження:

Зібрано об'ємну електронну базу творів англомовної літератури, близько 10 000 творів 1000 різних авторів, загальним обсягом біля 800 млн. лексем; проведено інвентаризацію лексико-семантичних полів дієслів в електронному вигляді для здійснення статистичних досліджень; адаптовано квантитативні методики та розроблено відповідні алгоритми для дослідження статистичної структури лексико-семантичних полів дієслів; розраховано частотну структуру ЛСП дієслів для художніх творів 32 авторів (998 творів); досліджено частотну структуру та квантитативні межі ядра, близької та віддаленої периферії ЛСП дієслів; виявлено частотну область маркерів авторського ідіолекту у структурі ЛСП дієслів; проаналізовано стилеметричні аспекти субмодальних психо-семантичних полів дієслова в авторському лексиконі; встановлено стилеметричну значущість частотного розподілу ЛСП дієслова в авторських текстах; досліджено скорельовану мінімальну дифузність ядра та периферії семантичної подібності текстів у авторському стилі; проаналізовано синонімічний обсяг лексем у частотному розподілі семантичних полів дієслова.

Літературні дані за тематикою праці та результати, отримані науковцями раніше, дають підстави відзначити низку нових завдань, сформульованих та виконаних у дисертації. Досліджено квантитативну структуру лексико-семантичних полів дієслова в об'ємній електронній базі авторських текстів; виявлено константи поділу ієрархічної структури лексико-семантичних полів на ядро, близьку та віддалену периферію; уведено поняття семантичної відстані між вибіркою авторських текстів та лінгвостилістичною нормою, яка володіє стилеметричним потенціалом; запропоновано методику виявлення маркерів авторського ідіолекту у частотній структурі лексико-семантичних полів; означено, інвентаризовано та досліджено субмодальні психо-семантичні поля дієслова в авторському лексиконі; проаналізовано стилеметричну значимість частотного розподілу семантичних полів дієслова; виявлено ядро та периферію семантичної подібності текстів; досліджено синонімічний обсяг лексем у частотному розподілі семантичних полів дієслова в авторських текстах.

Отримані у праці результати дослідження квантитативних характеристик лексико-семантичних полів дієслова в авторських текстах можемо узагальнити:

Лексеми семантичних полів дієслів утворюють частотну ієрархічну структуру, яка характеризується константами семантичних відстаней, з виділеними ядром, близькою та віддаленою периферією. Частотна структура лексико-семантичних полів дієслів містить область маркерів авторського ідіолекту. Константи семантичних відстаней, які означають цю область, не залежать від кількісного складу самих авторських текстів та відображають фундаментальні лексико-семантичні закономірності авторської лінгвостилістики. Частотний розподіл семантичних полів дієслів є неповторним для текстової вибірки кожного автора і суттєво відмінним від такого ж розподілу для текстів лінгвостилістичної норми, що підкреслює його стилеметричну значущість. Кількісним виміром такої відмінності є коефіцієнт семантичної виразності авторського стилю. За допомогою коефіцієнта спряженості частотних розподілів лексико-семантичних полів дієслів можна виділити твори, які утворюють ядро та периферію семантичної подібності авторського стилю. Запропонована стилеметрична знакова система відображення структури лексико-семантичних полів дієслів унаочнює та узагальнює лексико-семантичну характеристику авторського стилю і доповнює його інші (фонемні, морфемні та, особливо, синтаксичні складові). Інвентаризація психосемантичних полів із репрезентативно маркованих дієслів та дослідження їх квантитативної структури в авторському лексиконі дають можливість виявити субмодальну складову психологічної характеристики авторського стилю. Встановлено залежність, що зі зменшенням частоти дієслова у семантичному полі його синонімічний обсяг також зменшується. Синонімічний обсяг маркерів авторського ідіолекту є

меншим, ніж для нейтрально вибраних дієслів. Ці результати виявляють зв'язок квантитативних характеристик синонімічної структури дієслів із структурою частотного розподілу їхніх семантичних полів у авторських текстах англійської літератури.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Павлишенко О. А. Частотна структура авторського лексикону дієслів у творах Джека Лондона / О. А. Павлишенко // Мовні і концептуальні картини світу: Збірник наукових праць. – Випуск 13. – Київ : Вид. дім Дмитра Бураго, 2004. – С. 99-104.

2. Павлишенко О. А. Маркери авторського ідіолекту в лексико-семантичних полях дієслів англійської художньої прози / О. А. Павлишенко // Мова і культура: наукове видання. – Вип. 7. – Том IV/2. – Київ : Вид. дім Дмитра Бураго, 2004. – С. 313-319.

3. Павлишенко О. А. Статистична структура лексико-семантичних полів дієслова в авторських текстах англійської прози / О. А. Павлишенко // Іноземна філологія. Український науковий збірник. – 2004. – Вип. 113. – С. 194-207.

4. Павлишенко О. А. Розподіл частоти лексем у семантичних полях англійської мови / О. А. Павлишенко // Вісник національного університету «Львівська Політехніка». Проблеми лінгвістики науково-технічного і художнього тексту та питання лінгвометодики. – № 524. – Львів : Вид-во національного університету «Львівська Політехніка», 2005. – С. 78-84

5. Павлишенко О. А. Стилеметрична значимість частотного розподілу семантичних полів дієслів (на прикладі англійської прози) / О. А. Павлишенко // Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць. – Вип. 231: Германська філологія. – Чернівці : Рута, 2005. – С. 57-65.

6. Павлишенко О. А. Дослідження статистичної структури семантичних полів англійської мови за допомогою пошукових веб-серверів / О. А. Павлишенко // Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць. – Вип. 234: Германська філологія. – Чернівці : Рута, 2005. – С. 70-77.

7. Pavlyshenko. O. Lexicometrical Researches of the Structure of Semantic Fields with the Help of Web Search Engines / O. Pavlyshenko // Communication in the Global Age: Celebrating Ten Years of Development and Success: conference abstracts. – Львів : ПП “Марусич”, 2005. – Р. 105-106.

8. Павлишенко О. А. Стилеметричний аналіз авторських текстів за частотною структурою лексико-семантичних полів дієслів / О. А. Павлишенко // Проблеми загальної, германської, романської та слов'янської стилістики: Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції: Том 2. – Горлівка : Видавництво ГДПІМ, 2005. – с.226-228

9. Павлишенко О. А. Квантитативне відображення ідіолекту у структурі дієслівних семантичних полів авторських текстів / О. А. Павлишенко // Сучасні проблеми лінгвістичних досліджень і методика викладання іноземних мов професійного спілкування у вищій школі: Зб. наукових праць / За ред. В. Т. Сулима, С. Н. Денисенко. – Ч. 1. Лінгвостилістика. Лексична семантика. Фразеологія. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – С. 129-131.

10. Павлишенко О. А. Ядро та периферія семантичної подібності текстів у авторському стилі / О. А. Павлишенко // Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць. – Вип. 319-320: Германська філологія. – Чернівці : Рута, 2006. – С. 104-113.

11. Павлишенко О. А. Авторська стилеметрія лексико-семантичних полів дієслів у творах англомовної прози / О. А. Павлишенко // Вісник львівського університету. Серія іноземні мови. – Вип. 13. – Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – С. 80-89.

12. Павлишенко О. А. Синонімічний обсяг лексем у частотному розподілі семантичних полів дієслова в авторських текстах / О. А. Павлишенко // Іноземна філологія. Український науковий збірник, 2005. – Вип. 115. – С. 111-119.

13. Павлишенко О. А. Стилеметричні аспекти субмодальних психо-семантичних полів дієслова в авторському лексиконі / О. А. Павлишенко // Іноземна філологія. Український науковий збірник, 2008. – Вип. 120. – С. 104-110

14. Pavlyshenko O. The lexical-semantic fields of verbs in English texts / O. Pavlyshenko // Glottometrics, 2013. – is. 25. – P. 69-84

АНОТАЦІЯ

Павлишенко О. А. Квантитативні характеристики лексико-семантичних полів дієслова в авторських текстах англомовної художньої літератури. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04. – германські мови. – Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2017.

У дисертації методами квантитативної лінгвістики проведено дослідження частотної структури лексико-семантичних полів (ЛСП) дієслів англійської мови та проаналізовано стилеметричні характеристики цих полів в авторських текстах англомовної літератури. Досліджено частотну ієрархічну структуру семантичних полів, яка характеризується константами семантичних відстаней. Виявлено область маркерів авторського ідіолекту у структурі ЛСП. Запропоновано стилеметричну знакову систему відображення структури лексико-семантичних полів в авторському ідіолекті. До-

сліджено психосемантичні ЛСП в авторських текстах, які дають можливість виявити субмодальну складову характеристики авторського стилю.

Ключові слова: квантитативна лінгвістика, лексико-семантичне поле, авторський стиль, ідіолект, частотні словники, стилеметрія.

АННОТАЦИЯ

Павлишенко О. А. Квантитативные характеристики лексико-семантических полей глагола в авторских текстах англоязычной художественной литературы. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04. – Германские языки. – Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов, 2017.

В диссертации методами квантитативной лингвистики проведено исследование частотной структуры лексико-семантических полей (ЛСП) глаголов английского языка и проанализированы стилеметрические характеристики этих полей в авторских текстах англоязычной литературы. Исследована частотная иерархическая структура семантических полей, которая характеризуется константами семантических расстояний. Выявлена область маркеров авторского идиолекта в структуре ЛСП. Предложена стилеметрическая знаковая система отображения структуры лексико-семантических полей в авторском идиолекте. Исследованы психосемантические ЛСП в авторских текстах, которые дают возможность выявить субмодальную составляющую характеристики авторского стиля.

Ключевые слова: квантитативная лингвистика, лексико-семантическое поле, авторский стиль, идиолект, частотные словари, стилеметрия.

ABSTRACT

Pavlyshenko O. A. Quantitative Characteristics of the Lexical-Semantic Fields of Verbs in the Author's Texts of English Literature. – Manuscript.

Thesis for the Candidate Degree in Philology: Speciality 10.02.04 – Germanic Languages. – Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, 2017.

The aim of the thesis is to study the frequency structure of the lexical-semantic fields of verbs in English and establish some distinctive statistical features of lexeme distribution in the author's texts of English literature.

The use of quantitative methods in the study of linguistic phenomena is one of the promising areas of modern linguistics. These methods make it possible to get a quantitative interpretation of text linguistics as well as to complement a qualitative linguistic analysis of texts in fiction.

A voluminous electronic database of English literature has been collected, with about 10,000 works of 1,000 different authors, totalling approximately

800 million lexemes; the lexical-semantic fields of English verbs have been inventoried electronically for statistical studies; special quantitative techniques and appropriate algorithms have been adapted and elaborated to study the statistical structure of the lexical-semantic fields of verbs; the frequency structure of the lexical-semantic fields of verbs has been calculated for 32 authors (998 works); the frequency structure and quantitative limits of the core and close/remote peripheries of the lexical-semantic fields of verbs has been studied; the frequency area of markers of the author's idiolect in the structure of the semantic fields of verbs has been revealed; the stylometrical aspects of the submodal psychosemantic fields of verbs in the author's lexicon have been analyzed; a stylometrical significance of the frequency distribution of the lexical-semantic fields of verbs in the author's texts has been ascertained; the presence of the core and periphery in the semantic similarity of texts in the author's style has been investigated; the synonymous range of words in the frequency distribution of the semantic fields of verbs in the author's texts has been analyzed.

The results of the study reveal the lexemes of the semantic fields of verbs form a hierarchical frequency structure, characterized by the constants of semantic distances, with distinct core elements of close and remote periphery. The frequency structure of the lexical-semantic fields of verbs contains markers of the author's idiolect. The constants of semantic distances that define this area do not depend on a quantitative or qualitative fabric of the author's texts and tend to reflect the fundamental lexical-semantic patterns of the author's unique individual style.

The frequency distribution of the semantic fields of verbs is unique for the texts of each author and significantly different from the same distribution for the texts of the averaged linguostylistic norm. A quantitative measurement of such a difference is the coefficient of semantic expressiveness of the author's style. Using a contingency coefficient of the frequency distribution of the lexical-semantic fields of verbs, it is possible to identify the author's texts, which form the core and periphery of the semantic similarity of his style.

The inventory of the psychosemantic fields of verbs has been suggested with a closer look into its quantitative and constituent structure in the author's lexicon. Such a study makes it possible to identify a sub-modal component of the psychological characteristics of the author's style.

A relation of quantitative characteristics of the synonymous structure of verbs with the structure of frequency distribution of their semantic fields has been studied.

The study complements the existing scientific notions of the lexical-semantic fields of verbs as well as develops their new extensions contributing to the overall pattern of a quantitative structure and stylometrical characteristics of the individual author's texts.

Keywords: quantitative linguistics, lexical-semantic field, individual author's style, idiolect, frequency dictionaries, stylometry.

Підписано до друку 2.02.2017 р.
Формат 60×84/16.
Папір друкарський. Ум. друк. арк. 0,9.
Зам. № 21. Наклад 100 пр.

Видавництво «ПАІС»
Реєстраційне свідоцтво ДК № 3173 від 23 квітня 2008 р.
вул. Гребінки 5, оф. 1, м. Львів, 79007
тел.: (032) 225-60-14, (032) 261-24-15
e-mail: pais@mail.lviv.ua; <http://www.pais.com.ua>